

Güncel sanat kesigi

Contemporary Istanbul'da, 49A inisiyatif standina ait solosuyla Sanatata En İyi Stand Ödülünü kazanan Mehmet Dere, şu sıralar Zorlu Center'da, Art On Galerisi'ndeki kağıt kesikleriyle yerini alıyor. Dere'yle kâğıttan güncel sanata, İstanbul'dan İzmir'e doğru bir konuşma yaptık...

"Nerede hayır diyeceğini bilmek önemli"

Mehmet Dere'nin hikâyeleriye söz konusu olan gelsin şu Ahmet Hamdi Tanpınar alıntısı:

"Realist olmak hiç de hakikati olduğu gibi görmek değildir. Belki onunla en faydalı şekilde münasebetimizi tayin etmektir. Hakikati görmüşsün ne çıkar? Kendi başına hiçbir manası ve kıymeti olmayan bir yığın hüküm vermekten başka neye yarar?"

Son sergisi içinse hep aklımda Dali. Dali'nin Amerika'ya taşındıktan sonra tuttuğu o kavramsal defter, sözlük. Dali'nin kendine mahsus İspanyol aksanıyla söylediği İngilizce kelimeler ve İngilizce karşılıklarını yazdığı...

Bir tür çeviride kayboluş. Dilde. Kendinde. El yazısı ise büyük bir iz. Bize ait ama bizi temsil etmeyen. Papercut sergisi en çok bunları hatırlatıyor bana... Bizi temsil edemeyen ama bize ait izleri...

Konuşurken, yazarken, resim yaparken aralamayı denediğimiz oradan haber getiriyor.

Ayşegül Sönmez: Sergi bülteninde, Mehmet Dere "görünmez hikâyeleri" toplamayı sever deniliyor... Nedir bu hikâyeler? Daha doğrusu, hikâyenin görünmezi nasıl olur?

Mehmet Dere: Bu, benim yaptığım şeyi, kendimi tarif etme biçimim. Ben, sanatçıların bir hikâye anlatıcısından ziyade görünmez hikâye anlatıcısı olduğum fikrindeyim. "Ben", büyük bir hikâyedir; yani bilinen ama görünmeyen metin...

Hepimiz bir hikâyeyiz ve hikâyeler sayesinde oluşuyoruz. Bu hikâyeler, biz "onlar"ını görene kadar görünmezdir.

Kendi üretim sürecime baktığımda, sürekli olarak neden bir araya

geldiğini bilmediğim şeyleri topladığımı fark ettim. Bu bazen nesne, bazen hikâye, bazen de bir cümle oluyordu. Bir şekilde kendimden sakladığım şeylerle uğraşıyor ya da onlarla yüzleşiyordum.

İnsanın ne bilmediğini öğrenmesi zaman alıyor. Ne de olsa hakikat, asla aklın bakışları altında soyunmaz. **Ayşegül Sönmez: İzmir'in sana bu anlamdaki katkısı nedir? Gerçekliğe duyduğun ilgiye, hikâyelere duyduğun iştaha? İzmir tüm bunların neresinde? İstanbul'dan uzak olmanın hissiyatını anlatır mısın?**

Mehmet Dere: Benim için İzmir, klimasız ama *wireless* olan bir cehennem. Ben, kendi açımdan, İzmir'in beni besleyememe durumundan çok beslendim. Çalışma ve yaşama koşulları açısından cazip olmasının yanı sıra İzmir, içe kapalılığı ve romantizminin içine sıkışmış durumda. Burada yaşayan çoğu sanatçının dışa kapalılığı da sanırım bundan kaynaklanıyor. Şehir etrafımızdadır, ama içimizde yaşar. Ben, uzun zaman deneysel alan olarak (kolektif yaşam alanı) şehri işaretleyen çalışmalar yaptım ve çoğu zaman bunları yaparken kendime şehrin psikolojik anlamda benim için ne ifade ettiğine dair sorular sordum. Bu durumla ilgili, son olarak, bir foto kolaj ürettim. İsmi de kendisi de AYNENAYNEN. AYNENAYNEN, bir tür boşluğun yankısı gibi. Bir tür samimiyetsiz, ama empatik olmaya çalışan ikircikli bir tekrar. Benim için İzmir, bu anlamda oksimoron bir ifadeyle değişmeyen tekrarların mekânı.

Ayşegül Sönmez: Ama İstanbul'a sürekli sanatçı çıkaran da bir merkez öte yandan...

Mehmet Dere: Ben hem İzmir'de hem de İstanbul'da yaşıyorum; yani hem içerideyim hem de dışarıda. İstanbul'un temposunu sevmeme rağmen şehrin bir aradılığı ve sıkışmışlığı, bana kendimi garip hissettirir; sen zaten anlarsın. İstanbul büyük bir "avm"ye dönüşmekten kaçamadığı için gergin ve yorulmuş; herkes hızlı, ama anlamak için durmak lazım. İzmir ise her anlamda "hallederiz canım" ile "gittiği yere" kadar arası bir durumda varolduğu için sürekli bekleme halindesin, ama hiçbir şey değişmiyor. Bu yüzden İzmir'de yaşamak ve oyuna girmek için arada bir İstanbul'a gelmek çok önemli bir bakış kazandırıyor.

Ayşegül Sönmez: Peki Zorlu'daki projende, Zorlu binasının işinle nasıl ilişki kuracağını düşündün mü?

Mehmet Dere: Açıkçası, Zorlu Center ve oranın avm olmasıyla ilgilenmedim, eğer sorduğun buysa. Benim orada sergi yapıyor oluşumla ilgili kafamda ciddi bir problem olmadı; çünkü sergi mekânının duvarı bana yeteri kadar deneysel ve ilginç geldi. Mekânı ilk gördüğümde, bir arkadaşıma, "Mekânın sadece ismi zorlu" diye bir espri yapmıştım. Bu mekân için Papercut yerleştirmemin daha uygun

olacağına karar verdim; başka bir işim de çok zorlama olurdu. Sergi mekânın yapısı, bir tür yürüme parkuru gibi, işi seyretmenize izin veriyordu. Bu da bana, birçok işi bağımsızca kurabilme özgürlüğü için yeterli geldi. Sergi duvarının önündeki taşıyıcı sütunlar duvarı bir bütün olarak görmenize engel olduğu için farklı açılardan işe dâhil olabilecek enstalasyonlar ürettim.

Ayşegül Sönmez: Serginini çıkış noktası bir iz aslında... El yazısını bir iz olarak okumama ne dersin? (Proje, Fransızca öğrenen birinin el yazısıyla yazdığı bir çalışma defterine dayanıyor. Dere, 2009 yılında, Fransa'nın Saint-Cirq-Lapopie kasabasında katıldığı bir rezidans sırasında defter üzerinde çalışmaya başlayarak, defterin içinde yer alan kelime ve cümlelerin ifade ettiği anlam(sızlık) üzerinden Google'da görsel aramalar yapmış.) Mehmet Dere: Bu işi biraz açmam gerekiyor. Bu sergideki işleri, 2009 yılında Fransa'da katıldığım bir rezidans programı sırasında ürettim. Tüm işler, Fransızca'yı yeni öğrenmeye başlamış birinin bazı cümle tekrarlarını Google'da arayarak, çıkan imajları belgelememe dayanıyor. Benim için bu iş, bir süreç sergisi. Bu süreçte "kendimi" analiz ettim. İnsan her zaman aynıdır, ama bir başkasıdır da. Bir yanım ne yaptığımı bilmesede diğer yanım devam etme konusunda ısrarlıydı. Sonucunu tam olarak bilmeden bu işe devam ettim ve açıkçası çok da keyif aldım. En son olarak ne ürettiğimi, 2009 yılında, Papercut sergisini 49A'da sergilediğimde görebildim. Sergilediğim kısmı, sanırım, işin sadece 36 parçasıydı. İmgelerinin kurdukları ortaklıklar, beni yarının dünyasına ulaştırdı. Ben buna, bir tür "şimdi"nin sirk dünyası diyorum.

Ayşegül Sönmez: Bu googlulama psikolojisi üzerine de konuşmak istiyorum. Bunun sonsuzluğu üzerine. Bize hiçbir zaman doğruyu söylemeyen bir anlamda, senin gibi bir hikâye anlatıcısı değil mi bu Google?

Mehmet Dere: Ben bu işi Google üzerinden değil de Wittgenstein'in, *Felsefi Soruşturmalarda* yer alan şu sözü üzerinden okumayı yeğlerim: "Doğanın akışını izlediğimizi sanırken aslında bütün yaptığımız bize yansıyan biçimin peşinden gitmektir." Aslında yaptığım da tam olarak buydu.

Ayşegül Sönmez: Peki ya kâğıt kesigi? Kesik? Faça?

Mehmet Dere: Georges Perec, *Uyuyan Adam* adlı kitabında da diyor ya "Çatlak aynanda hangi sırrı arıyorsun?" İşte kâğıt kesigi bu. "Ben" in "ben"le diyalogu gibi. Hem içimde olanları hem de bana görünen şeyleri bir araya getirmeye çalıştım. Sadece gözlerle yayılan bir zihin gibi kendi içimi boşalttım. İnsan ne kadar çok bakarsa o kadar az görür kendini, kâğıt kesigi derinden incitir ve gerçeklik yansımasıyla

ortaya çıkar. **Ayşegül Sönmez: Warhol'a referansın var... “Onun gibi kültürel bir ikonu dönüştürürken kimi zaman, sadece bir hayvan silueti gibi açık bir referansı bulunmayan imgeleri manipüle etmek”ten kastın nedir?**

Mehmet Dere: Warhol, hâlâ bu çağın ruhu. Warhol'un dünyasındaki fani sonsuzluk fikrini seviyorum. Yineleme ve farklılığın dünyası. Desende verdiği poz da bunun kanıtı. Çok ciddi bir soytarı rolünde. Sergideki iş, onun bize bu bakışının, portresinin belgelenmiş deseni. Sergide, Warhol ile Picasso'nun papavari bir portresi, ortadaki, üzerinde gül motifi olan tipografik üçüncü bir desene birleşiyor. Gerçek Aşk. Sergi, tek bir enstalasyon gibi görünse de gücünü, küçük enstalasyonların birlikte oluşturduğu tekrarlardan alıyor.

Ayşegül Sönmez: Vicdan ile cüzdan arasında diyerek bir tespiti var. Sanatın şu andaki içinden geçtiği süreci tarif ederken yaptığın... Bu vicdan ve cüzdan meselesini konuşalım..

Mehmet Dere: Ne garip değil mi? Hatırlıyorum da 2003-2007 yılları arasında var olan bağımsız mekânlarda şu an galeride olan sergilerden çok daha iyi sergileri görme fırsatımız oluyordu. Piyasanın evrimi, pazarının büyümesi, kapital ve prestijin flörtü, sanatçıları hızla içine çekti. Platform'un, SALT'a dönüşmeden önceki yapısını düşünün. Sadece alt katı kullanan ne sergiler olurdu? Şimdi mekânın genişlemesiyle beraber sadece bir vestiyere dönüşmüş durumda. Bu büyümenin bir göstergesi. Öte yandan kültürel sermayeyi önemsemek çok değerli. Fark ettiyseniz, önemli demiyorum; çünkü piyasa hâlâ önemli ile ilgileniyor; değerli ile değil. Niceliksel olanla, en-boy yani duvarla, kapladığı alanla. Bu retinal sevicilik ve epoksi gerçekliğinin sonu ne yazık ki bitecek gibi de gözüküyor. Ama eksikliğini duyduğum bence en önemli konu entelektüel eleştirinin değeri ve eksikliği.

Ayşegül Sönmez: Kazova işçileri bir dükkân açtı. Güncel sanat dünyası da bu dükkana destek attı. Mesela bu, vicdana yaklaşan bir aksiyon olarak mı kabul edilmeli sence? Benim vicdanımı rahatsız etti çünkü...

Mehmet Dere: Vicdanın varlığı, çekilen ıstırapla alakalı. Acıdan dolayı atılan nara ile çekilen acıdan kaynaklı inlemenin arasında fark var. Güncel sanat ortamında bir araya gelişler çok zor. Açıkçası, ben sanatçılar arasında kolektif olarak örgütlenme fikrini bırakalı uzun zaman oldu; çünkü bu arzu asla “sahih” olarak tanımlanmadığı için gerçekleşemiyor. Türk güncel sanatında bir “Kaç sene oldu?” köşesi yapılmalı. Dışarıdan geriye doğru baktığımızda, “bir araya gelişlerin”, gerçek sorunların asla tartışılmadığı bir sürece sapsaplanmasından kaçamadığını ve bir süre sonra da unutulduğunu

görüyoruz. İstanbul Modern bubi tuzağı, Cer Modern, sansür, fikir hakları, sanatçı hakları konuşmaları, kamusal alan tartışmaları, bienal süreci, kamusal simya vs... Bunlar herkesin bildiği, kabul ettiği; ama konuşmadığı gerçekler. Mesela Hasan Bülent Kahraman'ın sergisine katılmamak politik bir duruş ya da katılacaksan iyi iş patlatmalısın ki cuk otursun. Nerede hayır diyeceğini bilmek önemli.

Ayşegül Sönmez: Bir dönem Hayır, yabancı küratörlerin sergilerine denemezdi. Şimdi her türlü sergiye kimse kolay kolay hayır diyemiyor... Mühim olan görünmek...

Mehmet Dere: Artık güncel sanatta, görünmez iktidar kavramını sorunsallaştıran ve entelektüel derinliğe sahip işleri çok nadir görüyoruz. Piyasa, artı değer yerine meşruiyeti seçtiği için sanatçıları imza ederine göre konumlandırıyor. Bu feodal kast sisteminin kapalı devre işlemesi, bugün ve şimdinin sanatının tartışılmasına artık izin vermiyor. Bunun farkında olan insanların bu piyasayla ne kadar bağımlı hale geldiklerini gördükçe, insan açıkçası yorumsuz kalıyor...

Ayşegül Sönmez: Bir kolektif olarak, bağımsız ve bağımlı, bundan sonra nasıl yollar alacaksınız? Yakın dönem projelerini anlatır mısınız? Mehmet Dere: 49A, proje mekânı olarak projelerine devam edecek. Yeni jenerasyondan sanatçıları, gösterilmemiş değerli işleriyle misafir etmeyi planlıyorum. Yeni ortaklıklar ve kesişmeler yaratabilmek adına İzmir'de Maquis Projects'de (bir inisiyatif mekânı) nisan ayında bir grup sergisi yapacağız. Bir kitap projem var onunla ilgili çalışıyorum. Gelecek sene yapmayı planladığım solo sergiye kadar durum şimdilik böyle.

Ayşegül Sönmez: Kolektif olmaktan ziyade onu sürdürmek asıl dert gibi görünüyor...

Mehmet Dere: Türkiye'de sürdürülebilirlik anlamında inisiyatif olma ve işleyen bir model olarak sürekliliği korumak çok zor bir durum. Bu anlamda devlet desteğinin olumlu bir katkısı olmadığı için sanatçılar, ürettikleri şeyleri piyasaya sunmak zorunda kalıyorlar. Bu herkesin bildiği ve şikayet ettiği bir konu zaten. Artık her şeyin karşılıklı rekabet halinde olduğu bir evreden karşılıklı bağımlılığa dönüştüğü başka bir evredeyiz; dışarıyı diye bir yer kalmadı artık. Sanatçılar eğer oyunun içinde kalmak istiyorlarsa stratejilerini, direniş politikalarını kurmak zorundalar. Sanatın ve sanat üretiminin özerkliğinin kurumların ve piyasa kurallarının mutlak gücü karşısında korunması adına, inisiyatif mekânlarını, özel proje mekânlarını, özel sanatçı değişim programlarını önemsiyorum. Mesela Spot Protocinema, Pist, Collectorspace, M-est gibi oluşumlar benim için çok değerli.

“İzmir Tahtakale, İstanbul büyük bir AVM”

Ayşegül Sönmez: İzmir ile İstanbul arasında en büyük fark nedir sence?

Mehmet Dere: İzmir, Tahtakale; İstanbul ise büyük bir avm.

Ayşegül Sönmez: İzmir'e ilk kez gelmiş birine, beş tane yapması gerekeni söyler misin?

Mehmet Dere: Valla hiç düşünmedim açıkçası. İzmir büyük bir sanatçı potansiyeline sahip. Ne yazık ki bir çok sanatçı, genç yaşta piyasa girmek adına İstanbul'da, piyasanın kurallarına kendini teslim ediyor. Bu anlamda İzmir'in bağımsız bir rol model olarak yatırıma ihtiyacı var. Arkas bile kurduğu kültür merkeziyle bunu gerçekleştiremiyor. Kendi koleksiyonunu sergilemek kamusal bir borç gibi algılansa da ne yazık ki yeterli değil. İzmir'deki güncel sanatın sürekliliği için yatırıma ihtiyaç var ve aynı zamanda kültürü destekleyici içten hamilere. İzmir'deki inisiyatiflere gelsinler, misafir edelim.

Ayşegül Sönmez: Bu süreklilik adına kimler sorumlu ya da sorumsuz?

Mehmet Dere: İzmir'de güncel sanat pratiğinin yaşayabildiği ve sanatçılar ile yaşam pratikleri arasında homojen bağlantı noktalarını kurabilecek bir buluşma mekânı, ne yazık ki, ne yerel yönetimler, ne akademi, ne de herhangi bir sanat kurumu tarafından sağlanabildi. Akademi, kendini sınırlar ve çakışan çizgiler üzerinden tarif ederken; yerel yönetimler, bu konudaki beceriksizliği kendi içinde örgütlenemeyen saçma bir konuyla sürdürüyorlar. Bu noktada yaşanan kurumlar arası diyalogsuzluk, onu, sanatçıların kendileri için merkezlessiz, kendi alanlarında varolabilecekleri ve stratejilerini yeniden kurmaları gereken bir duruma dönüştürdü.